



Με αφορμή την έκδοση του βιβλίου της  
«Η απατηλή ζωή των ενηλίκων», εκδόσεις Πατάκη, 2020

## Η Νάπολη της Έλενα Φερράντε

«Δυο χρόνια πριν φύγει από το σπίτι, ο πατέρας μου είπε στη μητέρα μου ότι ήμουν πολύ άσχημη. [...] Αγαπούσα πολύ τον πατέρα μου, σ' όλη του ζωή ήταν ευγενής άνθρωπος. Οι εκλεπτυσμένοι τρόποι του ταίριαζαν απόλυτα με το λεπτοκαμωμένο κορμί του. [...] Το πρόσωπό του είχε λεπτά χαρακτηριστικά και τίποτα [...] δεν αλλοίωνε την αρμονία. Πάντα, μου μιλούσε κεφάτος, όποια κι αν ήταν η δική του ή η δική μου διάθεση, και δεν κλεινόταν ποτέ στο γραφείο του –μια ζωή μελετούσε– αν δεν μου εκμαίευε τουλάχιστον ένα χαμόγελο». Ήδη στις πρώτες σελίδες του βιβλίου δίνονται τα σημαντικά στοιχεία για την ανάγνωσή του: η επικείμενη φυγή του πατέρα από το σπίτι σε μια πόλη σαν την Νάπολη που, όπως περιγράφεται παρακάτω, κατοικείται από πολυπληθείς οικογένειες, με άρρηκτες σχέσεις μεταξύ τους. Η κοινωνική τους τάξη, που βέβαια δεν είναι αυτή στην οποία είχε μεγαλώσει ο πατέρας, γιατί για να επισκεφτούν τους συγγενείς του έπρεπε να πάνε «κάτω, πολύ κάτω, στα έγκατα...», αλλά αυτή των αριστερών καθηγητών λυκείου που κατοικούν σε ένα σπίτι γεμάτο βιβλία, σε μια μικρομεσαία γειτονιά, ψηλά. Νομίζω ότι σε καμία πόλη, τουλάχιστον της Ιταλίας, δεν είναι τόσο κυριολεκτικά προσδιορισμένη η ταξική κατανομή όσο στη Νάπολη: οι εύποροι ζουν επάνω, στους λόφους, οι φτωχοί και το λούμπεν προλεταριάτο κάτω, ενώ από κάτω είναι ορατή ολόκληρη η πόλη, σε ένα μοναδικό κάδρο.

Η Έλενα Φερράντε σε συνέντευξή της στο *Io Donna* είχε αναφέρει ότι έμαθε να γράφει διαβάζοντας κυρίως έργα ανδρών: Η Άννα Καρένινα του Τολστόι, Η κυρία με το σκυλάκι του Τσέχοφ, ήταν κατ' αυτήν περισσότερο «αληθινές γυναίκες» απ' ό,τι οι πρωταγωνίστριες των γυναικών μυθιστοριογράφων. Κυρίως η Μαντάμ Μποβαρί του Φλωμπέρ από την οποία φαίνεται ότι η Φερράντε δανείστηκε τη φράση για την ασχήμια της κόρης. Άσχημη είχε χαρακτηρίσει η Έμα την κόρη της Μπερτ. «Η φάτσα της έχει αρχίσει να γίνεται ίδια με της Βιττόρια», εκστομίζει ο πατέρας στην *Απατηλή ζωή των ενηλίκων*, δηλαδή ίδια με της αδελφής του που «συνδύαζε στην εντέλεια την ασχήμια με την κακία», τρομάζοντας έτσι την κόρη του, Τζοβάννα, που βρισκόταν στην πολύ ευαίσθητη φάση της πρώτης εφηβείας. Στη συνέχεια, η Τζοβάννα θα ανακαλύψει ότι το χειρότερο απ' όλα είναι η φτώχεια της θείας Βιττόρια, η οποία δεν κατάφερε να ξεφύγει από τα «έγκατα».

Οι σκληρές οικογενειακές σχέσεις, το αποθαρρυντικό και συχνά ακραία βίαιο περιβάλλον της φτωχικής κυρίως Νάπολης αλλά και η πίστη, ειδικά τις δεκαετίες '60 και '70, ότι η μόρφωση θα βελτιώσει τη ζωή, οι μητέρες, η γυναικεία φιλία, αποτελούν μόνιμα θέματα της Φερράντε. Όπως έχει επισημάνει η Judith Thurman σε άρθρο της στον *New Yorker*, κάθε μυθιστόρημα της Φερράντε ξεκινά με μια βίαιη συναισθηματική ρήξη. Η Ντέλια στη «Βάναυση αγάπη» αποσταθεροποιείται ψυχικά από την είδηση της πιθανολογούμενης αυτοκτονίας της μητέρας της. Η Όλγα στις «Μέρες εγκατάλειψης» καταρρέει όταν ο άντρας της την εγκαταλείπει για μια νεώτερη γυναίκα. Η Έλενα στην «Υπέροχη φίλη μου» σοκάρεται όταν μαθαίνει ότι η επί 60 χρόνια καλύτερη φίλη της εξαφανίστηκε δυο βδομάδες πριν.

### Αποκαλυπτικά θραύσματα

Ωστόσο, ακόμα κι αν η έμπνευση προέρχεται από την αντρική λογοτεχνία, αφού «κανένας άντρας μυθιστοριογράφος δεν μεγάλωσε σαν κορίτσι», τι σημαίνει τελικά να γράφεις ως γυναίκα;

Το 2016 κυκλοφόρησε το βιβλίο της «Frantumaglia», ένα ετερογενές μωσαϊκό, που περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, κάποια σκόρπια κείμενά της/αναγνώσεις των μυθιστορημάτων της, αλληλογραφία με τους ιταλούς εκδότες της Sandra Ozzola και Sandro Ferri, με κριτικούς κινηματογράφου και συγγραφείς όπως οι Goffredo Foffi και Nicola Lagioia, με τους σκηνοθέτες των έργων της, τον Ρομπέρτο Φαέντζα που μετέφερε στον κινηματογράφο τις «Μέρες εγκατάλειψης» και, κυρίως, τον Μάριο Μαρτόνε, ο οποίος έφηβος ακόμα, στα τέλη της δεκαετίας του '70, υπήρξε σημαντικός σκηνοθέτης της πρωτοποριακής θεατρικής σκη-

νής, πριν συνεχίσει τους πειραματισμούς του στο σινεμά και την όπερα, βαθύς στοχαστής της ιταλικής και, κυρίως, της ναπολιτάνικης ταυτότητας. Ο κινηματογράφος ταιριάζει πολύ στα τοπία και τις ιστορίες της Φερράντε και ο Μαρτόνε σκηνοθετώντας εξαιρετικά το πρώτο της βιβλίο, «Βάναυση αγάπη», πρόβαλε και τη μορφή της Ντέλια, «προκαλώντας» έτσι την συγγραφέα: «Προσπαθώ να ζωντανέψω μια γυναίκα διαφορετική από αυτήν που εσείς γνωρίζετε: [...] στο μυθιστόρημα εσείς θελήσατε να καλύψετε την εικόνα της. Αποκαλύπτετε τις σκέψεις της αλλά δεν την περιγράφετε ποτέ», γράφει ο σκηνοθέτης στη Φερράντε.

### Ανάμεσα στο φανταστικό και το πραγματικό

Όμως η *frantumaglia*, μια λέξη/έννοια, με βασικό συνθετικό το *frantume* που σημαίνει κομματάκι, θραύσμα, «επινοήθηκε», καταρχάς, από τη μητέρα της Φερράντε και, σύμφωνα με την ευφάνταστη εξιστόρηση της συγγραφέα, περιγράφει κομμάτια και θρύμματα αγνώστου προέλευσης τα οποία τριγυρίζουν με θόρυβο μέσα στο κεφάλι της. Κάποια από αυτά μπορεί να εμπνεύσουν, άραγε, μια ιστορία; Την ρώτησαν σε μια συνέντευξη, το 2015, οι ιταλοί εκδότες της. Και να και όχι, πιστεύει η Φερράντε. Οι τόποι της παιδικής ηλικίας, τα μέλη της οικογένειας, οι συμμαθητές, οι επιθετικές ή καθησυχαστικές φωνές –το σύμπαν δηλαδή των μυθιστορημάτων της– όταν μπουν σε μια τάξη, τότε μπορείς ν' αρχίσεις να αφηγηθείς. Η *Frantumaglia*, για τον φιλόσοφο και συγγραφέα, επίσης Ναπολιτάνο, Mario Pezzella, ανήκει σε ένα λογοτεχνικό είδος, που ο ίδιος αποκαλεί «ψεύτικο ημερολόγιο», το οποίο δεν φιλοδοξεί να παρουσιάσει τα στοιχεία μιας αυτοβιογραφίας ως αυθεντικά, ενώ κι ο αναγνώστης δεν καλείται να μαντέψει αν η ιστορία αναφέρεται στην πραγματικότητα ή είναι επινοημένη, καθώς αυτή στέκει μετέωρη ανάμεσα στο φανταστικό και το πραγματικό. Εξάλλου η Φερράντε, σε μια διαρκή διαδικασία απόκρυψης και αποκάλυψης και με τη βαθιά πεποίθηση ότι οι μάσκες λειτουργούν απελευθερωτικά, καθώς για τους ανθρώπους που τις φορούν παύει κάθε προσπάθεια αυτολογοκρισίας, υποστηρίζει ότι οι μυθιστοριογράφοι οφείλουν να είναι αφόρητα ειλικρινείς και ταυτόχρονα να ενορχηστρώνουν πειστικά τις ψευτιές οι οποίες θα αποκαλύπτονται τα «αληθινά φέματά» τους. Ίσως γι' αυτό, το λογοτεχνικό ύφος της έχει χαρακτηριστεί ωμό, σχεδόν απρόσεκτο, «σαν η ίδια να αρνείται σκόπιμα αιώνες λεπτολογίας στη γυναικεία πρόζα». «Γράφω σαν να κομματιάζω χέλια», έχει πει.

ΣΟΦΙΑ ΕΥΓΚΑΚΗ

Παρουσίαση

Η Φερράντε, με τη βαθιά πεποίθηση ότι οι μάσκες λειτουργούν απελευθερωτικά, υποστηρίζει ότι οι μυθιστοριογράφοι οφείλουν να είναι αφόρητα ειλικρινείς και ταυτόχρονα να ενορχηστρώνουν πειστικά τις ψευτιές.

